

**“THE PURPLE HAND OF DEATH / CLOSED HIS DIM EYE, AND FATE
SUPPRESS'D HIS BREATH”-ETHOS, MYTHOS AND PATHOS IN HOMER’S
“ILIAD”**

Fabian Istvan, Assist. Prof., PhD, ”Petru Maior” University of Tîrgu Mureş

Abstract: *For the Greeks, war was the „ruler of the Universe” as Heraclitos from Efes put it. The Trojan war described by Homer, is a reflection of this philosophy. That is why the aim of the present paper is an analysis of the weapons and tactics used by the Achaeans as a reflection of their ethos. Homer’s battle descriptions are vivid, even brutal, but the final idea is that weapons are only instruments of war and the most dangerous weapon is the human brain.*

Keywords: *War, Iliad, Homer, sword, spear.*

„*Polemos*, spune Heraclit, *a zămislit lumea, Polemos domnește asupra ei*”. Filosoful din Efes, care scrie la începutul veacului V a.Chr., înțelege prin aceasta că universul este teatrul unei lupte fără sfârșit între elemente potrivnice, luptă din care decurge o necontenită schimbare: *Polemos*, războiul, îi apăsă deci ca legea fundamentală a cosmosului. Deși scrisă cu aproximativ 7 secole după Războiul troian, spusele lui Heraclit se aplică perfect pe epoca descrisă de Homer.

Scopul studiului de față nu este o prezentare literară a epopeii Homerice ci, mai degrabă o încercare de prezentare a armamentului și utilizării acestuia ca o reflexie al ethos-ului aheilor/grecilor¹.

Ca poem, *Iliada* este compusă din 15.337 hexametree dactilice și a fost împărțită în epoca elenistică în 24 de cânturi. Din punct de vedere cronologic se pare că a fost compusă undeva între anii 850-750 a.Chr. deci la patru secole de evenimentele descrise în ea. Cauzele și desfășurarea evenimentelor sunt cunoscute, ideea care transpare din poem – cel puțin din punct de vedere militar – este cel al eroismului individual. Lumea egeeană a Epocii Târzii a Bronzului se află încă foarte departe de ideologia hoplitului, a soldatului-cetățean organizat în falanga disciplinată, reflexie a spiritului cetățenesc comunitar.

Iliada este un poem al relației om-divinități a sorții infailibile, un poem al forței, al luptei, și al morții. Toate personajele principale, deosebit de complexe de altfel, sunt dominate

---

¹Pentru problematica numelui antic al Grecilor: M.I. Finley, *The ancient Greeks and their nation. The sociological problem*. În *The British Journal of Sociology*, Vol. 5, No. 3, (Sep., 1954), pp. 253-264.
Sursa: www.jstor.org.

de o dârzenie absolută asociată cu idea de onoare dusă la extrem: alături de cei doi poli principali ai asediului, Hector și Ahile, toți ceilalți luptători (din ambele tabere) își găsesc resursele morale de a-și înfrunta temerile, de-a ieși pe câmpul de luptă și a-și împlini destinul. (Exemplele cele mai contrare în acest sens sunt Paris, care cu greu acceptă soarta dar până la urmă se sacrifică și el, și Diomedea, unul din cei mai duri războinici care în curajul său nu pregetă să atace două divinități: Afrodita și Apollo.). Homer este un povestitor elegant și iubitor al detaliului de aceea descrierile sale de luptă, chiar dacă termenul este un pic exagerat, sunt adevărate “reportaje de front”. Bineînțeles că nu toate descrierile sunt exacte de vreme ce în cele cinci secole de „tradiție a barzilor” a adăugat noi și noi elemente de obiceiuri războinice.²

În general câmpul de luptă homeric este marcat de prezența războinicilor de elită care ajung la bătălie în carele lor de bronz, dar luptă ca și infanteriști, cutreierând câmpul de luptă după adversari tot cu sânge albastru pe care să-i provoace și, după formalul schimb de jigniri, să-iucidă sau să-i captureze. Prin aceste fapte războinicul homeric face din luptă o problemă de prestigiu. Lupta individuală este una bine regizată: se aruncă lancea care poate să anihileze din prima lovitură adversarul, sau să-l determine să renunțe la scut, după care, se trece la folosirea sabiei. „oricum ar fi capete zboară, ochii sunt scoși, intestine se revarsă, membre sunt ciopârțite. Totuși aceste scene de luptă sunt remarcabil de scurte. Din 300 asemenea lupte numai 18 implică mai mult de o singură lovitură, sugerând natura de <lovește și fugi> a luptei de tip homeric”³.

O categorie distinctă de războinici sunt arcașii, luptători specializați care sunt temuți, pentru că pot elimina adversari de calitate, de la distanță, dar și disprețuiți pentru că evită lupta de aproape. Interesant în acest sens este faptul că Paris, în general văzut de Homer, ca un războinic slab ce deja frizează lașitatea, este un arcaș excelent. Atacurile masive cu care de luptă, asediul organizat, șarjele de cavalerie sunt puțin cunoscute eroilor homerici, și în general se poate observa cum Homer pune accentul pe duelurile dintre avangărzile armatelor adverse (*promachoi*) și nicidecum pe panorama bătăliei dintre două soldații de rând (*plethus*) a celor două armate. Elitele se înfruntă în ceea ce pare a fi lupte izolate dar se poate observa că în cazul morții unuia, imediat alți eroi se află în apropiere ca să protejeze corpul camaradului căzut (nu numai corpul în sine ci și armura acestuia). Cel mai reprezentativ moment este masacrul din jurul cadavrului lui Patrocle căzut în urma duelului cu Hector⁴.

²Hanson, V.D. *The wars of the Ancient Greeks*, Wellington House, London, 1999..p.40

³*Ibidem* p. 38

⁴Robin Osborne, *Greece in the making*, Routledge, London and New York, 2009, p.144-145

Instrumente ale războiului, armele în Iliada, poartă și un aspect identitar, devin nu numai personaje ale acțiunii ci și simboluri caracteristice ale elitei războinice.⁵ Unele dintre ele apar în episoade bine determinate ale conflictului dar, așa, cum observa și Osborne, „prezența acestor obiecte din bronz (a armelor- n.n.) nu înseamnă neapărat că se descrie exact lumea epocii bronzului”.⁶ Practic se ajunge din nou la concluzia că Iliada reprezintă de fapt poemul războiului atemporal iar obiceiurile militare, legile războiului și instrumentele acestuia constituie plasarea în câmpul realității concrete a acestui conflict atemporal.

Ca instrumente ale războiului cel mai bine reprezentate în acest context sunt fără îndoială săbiile. „Aducătorul morții întunecate” cum descrie foarte plastic Ross Cowan⁷, sabia epocii târzii a bronzului, este o armă pentru tăiat și străpuns. Cu o formă de frunză de salcie, vârful foarte lung era bun pentru lovituri penetrate/străpunse dar, multiplele ciobituri prezente pe lama majorității săbiilor descoperite arată clar că erau folosite mai degrabă pentru lovituri de tăiere. Ori aceste urme de lovituri corespund descrierilor luptelor din Iliada. Lungimea medie a unei săbii din epoca descrisă era 64 cm, greutatea aproximativ un kilogram, balansul sabiei fiind pe lamă și nu mâner. Desconsiderată multă vreme, și din cauza materialului destul de casant, sabia aheilor era o armă redutabilă așa cum arată și numeroasele secvențe din epopeea homerică. Descrierile din Iliada, dar mai ales mărturiile arheologice arată clar că săbiile se rupeau, în special în zona gărzii, unde era cea mai îngustă și materialul era mai slab din cauza găurilor pentru atașarea mânerului⁸. În Cântul 16 în lupta dintre Peneleos și Lycaon, cel din urmă „izbește creasta coifului cu coadă de cal. Dar sabia lui la plăsele se frânge și Peneleos îl lovește în grumaz sub ureche. Spada pătrunde întreagă. Capul atârnă ținut doar de piele și trupul lui Lycaon se surpă în țărână”.⁹ La fel în duelul dintre Menelau și Paris: „Atridul scoate sabia ținută cu argint, se avântă, o ridică în sus, spre creștet o abate. Dar spada se sfărâmă în trei-patru bucăți și îi cade din mâini”.¹⁰

Săbiile epocii târzii a bronzului sunt mult mai grele decât rapierele moderne, au mânerul scurt ce implica o mișcare mai amplă a umerilor combatantului pentru a controla sabia, umerii devenind astfel o parte funcțională a gărzii sabiei. „Combatantul blochează cu

⁵Barry Molloy, *Swords and swordmanship in the Aegean Bronze Age*, în *American Journal of Archaeology*, Vol.114, no.3, iunie 2010 pp.403.

⁶Osborne, *op.cit.* p.145

⁷Ross Cowan, *Binger of dark death. The bronze sword in Iliad*, *Ancient Warfare*, IV, 4 p.34, Pentru analiza comparativă a sistemelor de luptă și armament din Orientul apropiat din epoca Târzie a Bronzului: Robert Drews, *The end of the Bronze age. Changes in warfare and the catastrophe ca. 1200 B.C.* Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1993.

⁸*Ibidem* p.35

⁹Homer, *Iliada*, 16,335 p.265 trad. De Radu Hâncu, Ed.Mondero, București, 2000

¹⁰Homer, *Iliada*, 3.361, p. 54

umerii cursul sabiei ceea ce înseamnă că mișcările devin mult mai precise și mai bine controlate. Aceasta este o soluție ideală pentru cel care dorește să îmbine loviturile de tăiere cu cele împuse cu aceeași sabie și cu o singură tehnică de mână.¹¹ Există posibilitatea ca pentru un control și mai bun al sabiei, luptătorul să-și fi ținut degetul arătător în prelungirea gârzii spre lamă.¹² Tipologic există două modele de sabie: cu mânerul în bridă (flange hilted) și cu mâner plin (full hilted); prima categorie este folosită în special de luptătorii profesioniști (modul de ascuțire a lamelor arăta clar preferințele pentru loviturile de tăiere sau pentru cele împuse, ascuțire care cu timpul modifica profilul lamei), în timp ce al doilea tip este utilizat de comandanți. Lama acestor tipuri de sabie este în general mai puțin uzată decât a celeilalte categorii¹³.

Acestea sunt săbiile cu care eroii lui Homer se înfruntă, cu o eficacitate mortală.

Exemplele mai spectaculoase sunt în Cântul 5 : „*Eurypilos, fiul lui Euamon, zdrobește pe Hypsenor, fecior al lui Dolopion, neînfricat cetaș ce fusese altă dată preot al Scamandrului(...) în vreme ce fugea în urma lui se avântă slăvitul Eurypilos și-l lovește cu sabia în umăr, retezându-i brațul, care cade greu și însângerat iar pe ochii lui ne-ndurata Soartă și Moartea purpurie au coborât pe veci*”¹⁴ Diomede, cel mai încrâncenat luptător al aheilor care îl urmărește pe Hyperion „*păstorul de oameni și (...) cu mare lui spadă îl izbi lângă umăr, zdrobinu-i clavicula. Cumplita lovitură de ceafă și de spate îi despart umărul*”.¹⁵ În Cântul 11, nici Agamemnon nu rămâne în urmă: în luptă cu frații troieni, Peisander și Hippolochus pe unul îl ucide cu lancea, iar pe celălalt îl taie în bucăți: „*îi taie brațele și îi retează capul*”.¹⁶ Însă tot Diomede este cel care obține cel mai spectaculos efect: rapiditatea cu care își decapitează adversarul (de Dolon) este fulgerătoare, buzele troianului încă se mișcau deși capul lui era deja retezat. Loviturile de tip tăiere ale aheilor sunt scurte, brutale și foarte eficiente atingându-și din prima ținta. Dincolo de descrierile lui Homer (uneor de un realism brutal) există două aspecte foarte clare: o categorie de războinici foarte bine antrenați, care aleg perfect momentul și zona anatomică pentru a lovi cu maximă eficiență, și în al doilea rând o clasă de arme care prin design permit asemenea acțiuni. Reconstrucțiile arată

¹¹Kristian Kristiansen, *The tale of the sword-sword and swordfighters in Bronze Age Europe*, Oxford Journal of Archaeology, Volume 21, No.4, November 2002, p.320 (În continuare: *The tale...*)

¹²Idem, *Krieger und Hauptlinge in der Bronzezeit Danemarks. Ein Beitrag zur Geschichte des Bronzezeitliches Schwertes*. Jahrbuch des Romisch-Germanischen Zentralmuseums, 31 Jahrgang, 1984, p.195. Idem, *Understanding Bronze age weapon hoards*, in Jóna András Muzeum Évkönyve, Nyiregyháza, 1999, p.101-106.

¹³Kristiansen *The tale..* p. 323-324,

¹⁴Homer, *Iliada* 5. 76-82, , p.73

¹⁵Homer, *Iliada*, 5,144 p.74,75

¹⁶Homer, *Iliada*, 11,147 p.171

clar că mișcările combatanților erau largi, preferau loviturile de tip tăiere în defavoarea loviturilor impuse, și ținteau în special zona capului dar și al gâtului neprotejat de armură. Deși apar în multe episoade din Iliada, săbiile sunt considerate arme secundare de vreme ce ori sunt folosite de elita războinică după aruncarea lăncilor, pentru lupta de aproape ori, așa cum menționează și Homer, sunt folosite de masa anonimă a luptătorilor de rând.

Arma principală, prezentă mai rar în luptele homerice, dar mai importantă din punct de vedere social era lancea. Realizată din lemn de frasin ori de măslin, cu vârf de bronz este utilizată atât pentru lupta de distanță (prin aruncare, care nu întotdeauna era o abordare fericită de vreme ce în caz de rateu combatantul rămânea fără arma principală) cât și pentru semidistanță (străpungere, soluție folosită în marea majoritate a cazurilor). Episod detaliat de folosire a ambelor arme găsim în Cântul 4: „*etolianul Thoas, asupra lui Peiroos se aruncă, spăimos, și-l izbește în piept, deasupra sânelui. Arma i-se înfige adânc în plămân. (...)apoi își trage sabia și tăișul spintecă pe cel ce e căzut, iar viața i se curmă*”.¹⁷ „Preferenții” lui Homer în ceea ce privește utilizarea lăncii sunt Agamemnon și Pericle. Primul, într-un duel cu Peisandros îl lovește cu sulița în piept, dar ratează într-un alt duel cu troianul Iphidaimas. Acesta este una din momentele în care Homer arată clar riscurile aruncării lancei/suliței: troianul își folosește lancea pentru a-l străpunge pe Agamemnon dar vârful de aramă a armei se îndoie pe platoșa țintuită cu argint al regelui micenian. „*Atridul, turbat ca un leu, prinde lancea în mână și i-o smulge vrăjmașului. L-a lovit cu sabia în ceafă și-l zdrobește. Pe loc s-a prăbușit sărmanul Iphidaimas, și doarme adânc somnul cel de aramă*.”¹⁸

„Divinul” Pericle este un maestru în folosirea lăncii: „*...își zvârle sulița și-l rănește pe Dryops la ceafă și pe loc luptătorul se prăvale la picioarele lui (...) se îndreaptă spre Demuchos (...) de îndată-l țintuiește cu lancea lui cea lungă nimerindu-i genunchii, iar cu sabia uriașă viața i-o răpește (...) Apoi Ahile sosește aproape de Mulios, pe care îl izbește cu lancea în ureche și vârful lăncii iese prin urechea cealaltă*.”¹⁹ După un asemenea „debut”, Ahile își continua șirul succeselor, bogate în descrieri detaliate ale rănilor provocate de Peleid, descrieri care sunt menite să sublinieze calitatea de luptător excepțional al acestuia. Două confruntări sunt remarcabile în acest sens: cel cu Asteropaios și, cel mai important, duelul cu Hector. În primul caz, Asteropaios aruncă cu ambele sulițe odată în Ahile, „*căci se pricepea să arunce sulițe c-un braț și celălalt*”, deci era ambidextru,²⁰ dar ratează: una din lănci lovește scutul lui Ahile dar nu-l penetrează (deci aheul nu este nevoit să renunțe la scut), iar celălalt îi

¹⁷Homer, *Iliada*, 4,527-531 p.70

¹⁸Homer, *Iliada*, 11, 238, p.174

¹⁹Homer, *Iliada*, 20. 456-477 p.338-339

²⁰Cowan, *art.cit.* p.37

rănește brațul drept (cu care ținea arma ofensivă). Ahile, care și el l-a ratat pe Asteropeios cu lancea „își trage marea sabie atârnată de coapsă se năpustește asupra-i (...) și lovindu-l în pântec aproape de buric cu sabia îi smulge viața. Măruntaietele lui se împrăștie pe pământ și se umbresc ochii celui în pragul Morții”.²¹ Duelul cu Hector este, în ciuda tuturor aparențelor, scurt și brutal: „năvalnic e Hector Priamidul când își ridică sabia. Ahile e sălbatic în mânia sa (...) Plin de venin și ură, caută cu privirea locul unde ar pătrunde tăișul mai ușor, în frumosul trup al slăvitului Hector. E acoperit de arme, luptătorul viteaz, de armele smulse, după ce i-a luat viața, vajnicului Patroclus. Într-un singur loc i se vedește carnea, în locul unde gâtul cu umerii se îmbină. Acolo mai lesne îl lovește arma și vârful va străpunge fragedul grumaz. Dar lancea de frasin, de aramă îngreunată nu i-a tăiat gâtulejul. Se năruie în țărână.”²² Urmărind modul de luptă al lui Ahile se poate observa că de obicei își imobiliza (dacă nu-l ucidea din prima) adversarul cu o lovitură de lance, după care își folosea sabia ca să dea lovitura finală, care viza ori gâtul ori ceafa adversarului. Erau moduri rapide de eliminare (coup de grace?) spre deosebire de loviturile joase, la nivelul abdomenului, mult mai agonizante.

Alături de sabie și lance, este menționat arcul, deși așa cum s-a precizat mai înainte este o armă temută și disprețuită în același timp. Din câte se poate observa arcașii sunt tot de origine elitară și sunt personaje complexe ce contribuie în mod esențial la desfășurarea conflictului, împlinind și destinele tragice ale unor personaje din poem: în primul rând Paris (a cărui îndemânare cu arcul este pus de Homer pe seama lașității acestuia), este cel care îl elimină pe Ahile, sau Filoctet, cel care îl va ucide, într-un duel cu arcul pe Paris, Tenceros, cel care apără corăbiile aheilor de asaltul trupelor conduse de Hector, și Pandaros, arcașul troian, ucis de Diomedea.

În fine, odată în poem este menționată o armă care, în mod ciudat, este des utilizată de altfel pe tot parcursul Epocii Bronzului și nu numai: toporul de luptă. În confruntarea, dintre Peisandros și Menelau mai întâi, după standard, își aruncă lăncile: „Peisandros lovește pavăza lui Menelau, vestitul său dușman: tăișul a pătruns și lancea grea s-a frânt. Iar atunci când Peisandros cu bucurie-n suflet crede ca a biruit, Menelau trage sabia ținută cu argint și se avântă asupra-i. De sub pavăză Peisandros, apucă toporul cel bine întărit cu aramă lucioasă, mânerul netezit cu lemnul de măslin și amândoi se încaieră. Troianul izbește în sus în creasta coifului, cel cu coamă de cal. Iar Menelau lovește ceva mai sus de nas, în osul frunții lui.

²¹Homer, *Iliada*, 21, 166-184, p.344

²²Homer, *Iliada* 22. 325, p.364

Oasele troznesc și ochii însângerați căzut au la pământ”.²³ Este una din scenele de luptă cele mai complexe în care este prezentat tot arsenalul ofensiv și defensiv al vremii și modul de luptă scurt cu lovituri bine orientate. De altfel, s-a demonstrat că greutatea echipamentelor și armelor precum și condițiile meteo nu permiteau un stil de luptă bazat pe dueli de lungă durată: se pare că timpul standard de luptă între doi combatanți era maxim 5 minute. Întrebarea era ce se întâmpla cu eroul obosit și/sau rănit? Și aici apare marea schimbare ideologică, în epopeea homerică.

Iliada este un conflict al elitelor războinice: armata soldaților de rând este personajul mut, care participă masiv la acțiunea poemului. Totuși ei sunt cei care asigură spatele eroilor principali: acești *promachoi* - tradusă ca avantgardă – sunt prin rândurile cărora marii eroi homerici ajung pe câmpul de luptă (în care de bronz) și tot ei sunt cei care acoperă retragerea celor răniți sau oboșiți: Paris se retrage prin rândul acestor soldați după duelul rușinos cu Menelau, Pandaros și Eneia se folosesc de rândurile acestor *promachoi* pentru a se adăposti de furia lui Diomedea. De ce este importantă prezența acestui grup într-un poem dedicat în mare parte „monștrilor sacrii” ai aheilor? Iliada, cel puțin din punct de vedere al ethosului grec este un poem formativ. Descrie o epocă de trecere: dacă eroii individuali sunt marcați de o anumită predestinare mistică în schimb, masa de *promachoi* marchează debutul probabil al lumii grecești bazată pe unitatea de grup și spiritul raționalist: sunt un fel de proto-falangă bazată pe disciplina de grup, ce ocupă un loc bine desemnat pe câmpul de luptă. Ei sunt destul de dinamici ca să permită avansul sau retragerea luptătorilor individuali dar și destul de organizați ca să respingă asaltul trupelor adverse.²⁴ Pentru această armată războiul nu este o problemă de prestigiu (ca pentru eroii singurari) ci o acțiune politică cu scopul de a pedepsi o violare a ordinii publice (nerespectarea principiului ospitalității de către Paris)²⁵.

În concluzie: Iliada, este poemul civilizației grecești dar nu elenice, aheii nu sunt greci iar troienii nu sunt barbari. Ambele părți aparțin aceleiași ordini a civilizației, conflictul fiind „război civil”. Aheii nu sunt poporul ales de Olimpieni, iar ordinea divină este valabilă pentru ambele părți. De aceea Zeus acordă autoritatea regală lui Agamemnon dar protejează pe troieni împotriva lui Hera care se „aliază” cu aheii. Zeii sunt divizați în această luptă reflectând diviziunea din rândul oamenilor, diviziune ce trebuie să dispară pentru a face loc unei noi trepte evolutive. De aceea victora aheilor va duce în cele din urmă la dispariția lor (arheologic s-a demonstrat faptul că civilizația miceniană distrusă de invaziile dorienilor era

²³Homer, *Iliada* 13, 601-619 p. 217

²⁴Fernando Echeverria Rey, *Los Promachoi homericos y la formation cerrada en la epica griega*, în *Herakleion* 1, 2008, pp.41-67.

²⁵Eric Voegelin, *The world of Homer*, în *The Review of politics*, Vol.15, No.4, 1953, p. 495

slăbită deja de expedițiile de pradă de tipul asediului Troiei).²⁶ Comportamentul unor personaje – exemplu concret Ahile – prevestește această decadentă. „Mânia lui Ahile Peleanul”, motivul central al conflictului, este o violare la fel de evidentă a ordinii sociale ca și răpirea Elenei de către Paris. Însuși Agamemnon îl caracterizează ca fiind un individ plin de ură, obsedat de conflicte (*eris*), război (*polemos*), și lupte (*mache*). Este irațional, dominat de instincte și nu folosește talentele cu care l-au binecuvântat zeii pentru a lupta cu onoare ci pentru a-și șantaja camarazii.²⁷ Ahile este ultimul luptător individualist al lumii grecești. Dominat de un pathos războinic ce-l caracterizează pe Ares (zeul războiului irațional) moartea lui simbolică, ucis fiind de un alt individ ce a încălcat ordinea socială, este moartea vechii civilizații a epocii bronzului. El nu mai apucă să vadă căderea Troiei, locul lui fiind luat de cel care gândește în mod rațional războiul (ca și zeița Athena al cărei protejat este): Ulise. El este cel care practic prin diversiunea creată, realizează ceea ce 9 ani de lupte nu au reușit: cucerirea Troiei și restaurarea ordinii sociale. De acum înainte lumea individualistă a aheilor dispare în favoarea comunității poliade. Iar pe planul pathosului războinic ce domină toată epopeea, Ulise demonstrează, și aici este poate ironia supremă a lui Homer, sintagma foarte bine cunoscută că armele sunt doar instrumente ale războiului și că cea mai periculoasă armă rămâne creierul uman.

Bibliography:

Cowan, R *Binger of dark death. The bronze sword in Iliad*, Ancient Warfare, IV, 4.

Drews, R *The end of the Bronze age. Changes in warfare and the catastrophe ca. 1200 B.C.* Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1993.

Echeverria Rey, F *Los Promachoi homericos y la formation cerrada en la epica griega*, în Herakleion 1, 2008.

Finley M.I , *The ancient Greeks and their nation. The sociological problem.* În The British Journal of Sociology, Vol. 5, No. 3, (Sep., 1954), Sursa:www.jstor.org.

Hanson , V.D, *The wars of the Ancient Greeks*, Wellington House, London, 1999.

Kristiansen, K *The tale of the sword-sword and swordfighters in Bronze Age Europe*, Oxford Journal of Archaeology, Volume 21, No.4, November 2002.

---

²⁶Ibidem p. 492

²⁷Ibidem p.498

Kristiansen, K *Krieger und Hauptlinge in der Bronzezeit Danemarks. Ein Beitrag zur Geschichte des Bronzezeitliches Schwertes.* Jahrbuch des Romisch-Germanischen Zentralmuseums, 31 Jahrgang, 1984.

Kristiansen, K *Understanding Bronze age weapon hoards,* in Jóna András Muzeum Évkönyve, Nyiregyháza, 1999.

Homer, *Iliada*, 16,335 p.265 trad. De Radu Hâncu, Ed.Mondero, București, 2000

Osborne, R, *Greece in the making*, Routledge, London and New York, 2009.

Molloy, B, *Swords and swordmanship in the Aegean Bronze Age*, în *American Journal of Archaeology*, Vol.114, no.3, iune 2010.

Voegelin, E *The world of Homer*, în *The Review of politics*, Vol.15, No.4, 1953.